L-Istampa f'Malta

Ta' Ġużè' Gatt

(Is-Sitt Taqsima; tissokta man-Nru. ta' Marzu faċċ. 24)

BIEX nistqarru s-sewwa, u xejn anqas mis-sewwa, l-aktar li sibna ruħna mħabblin u mxekkla, f'dil-kitba tagħna, dwar il-Ġrajja ta' l-Istampa f'Malta, kien meta ġejna biex insejsu, nibnu u nsawru din it-taqsima li trid twieġeb għall-isem u r-ras li hawn fuq tajnieha.

Tabilħaqq, qatt ma konna nobsru u nistennew li aktar ma ż-żmien ta' din il-ġrajja qorob lejna, kellna nsibu ruħna mħawdin iżjed mid-drabijiet l-oħra li huma mbegħdin minna qatigħ.

Hu minnu li, fl-Arkivju ta' l-Ordni, fil-vol. 271, paġ. 71-78, hemm xi dokumenti dwar id-dħul ta' l-Istampa f'Malta. Iżda, minn dawn, ftit, wisq ftit, wieħed jista' jaqbad u jieħu dawl, ta' kif saret sewwa din il-ħidma mill-Gran Mastru Pintu. Mhux biss. Imma billi huma mqegħdin u mitfugħin għala riħhom, bla ebda tifsir sewwa dwarhom, aktar ifixklu, milli jgħinu, lil dak li jkun irid jinqeda bihom. Mill-bqija, barra minn dawn id-dokumenti li semmejna, tista' tgħid, ma rnexxielna niltaqgħu ma' xejn iżjed, fl-Arkivju ta' l-Ordni, fuq din il-ħaġa. Dan iġegħilna naħsbu li, dik il-kitba li għaddiet bejn il-Gran Mastru Pintu u l-Ambaxxatur tiegħu f'Ruma, intilfet, għosfrot u taret mar-riħ.

Minħabba n-nuqqas ta' tagħrif li għedna, ikollna nibqgħu biex nitqannew u ninqdew b'dak biss li nsibu li hemm fil-vol. 271 li semmejna.

Xi wħud minn dawn id-dokumenti huma ta' l-Ordni, waqt li oħrajn intrefgħu mill-Arkivju ta' l-Inkwiżitur. U dan aktarx li sar wara xi talba magħmula mill-Gran Mastru Pintu, bil-ħsieb li l-Ordni jkollu f'idejh xhieda ta' siwi, min-naħa ta' l-Inkwiżitur, fejn turi li dan ukoll jaf b'liema għamla Ruma qatgħet, kif kellha titħaddem l-Istampa f'Malta. Ara kemm hu hekk. Taħt xi wħud minnhom, insibu li huma meħudin mir-Reġistru ta' l-Ittri ta' l-Imqaddsa Inkwiżizzjoni ta' Malta, minn Ġakki Grixti, Kanċellier tagħha.

Milli jidher, il-ħidma ta' Pintu, biex iddaħħal l-Istampa f'Malta, bdiet fis-sena tal-1746.

Fost l-imsemmija dokumenti, hemm tnejn jixxiebhu ħafna. Wieħed hu tal-Gran Mastru, mibgħut lill-Papa, fejn, wara li jfissirlu l-ġrajja ta' l-Istampa f'Malta, u l-għala din ma għaddietx 'il quddiem, jitolbu biex ibiddel l-għamla tad-digriet tal-1699, billi jamar u jagħti li wara l-"Imprimatur" ta' l-Isqof u ta' l-Inkwiżitur, jitniżżel ukoll l-ieħor tal-Viċi Kanċellier ta' l-Ordni. Inkella, wara li dawn it-tlieta jaraw il-kitba, u jgħadduha bħala tajba, billi jniżżlu isimhom fiha, ma jistampaw ebda "Imprimatur", iżda biss is-"Superiorum permissu", jew "Con licenzia de' Superiori" — kliem li jfisser xorta waħda li l-kitba għaddiet minn taħt it-tliet ċensuri.

Id-dokument l-ieħor naħsbu li hu ta' l-Inkwiżitur ta' Malta, fejn ukoll jagħti tagħrif lill-Papa, dwar l-Istampa f'Malta, u jaqbel ħafna mat-talba li għamel Pintu biex jaqla' s-setgħa minn Ruma ħalli jdaħħalha fi Gżiritna mill-ġdid.

L-Ambaxxatur ta' l-Ordni, li, f'dik il-ħabta, kien il-Balliju de Tencin, ressaq it-talba ta' Pintu quddiem il-Papa, fejn issokta jfissirlu l-biċċa sewwa. B'danakollu, bit-talb u t-taħbit li tħabat de Tencin, il-Papa għoġbu jaqta', fit-3 ta' Awissu, 1746, li, fil-biċċa ta' l-Istampa, kellu jibqa' jseħħ u jitwettaq id-degriet ta' l-1699.

Iżda, ftit tal-jiem wara, fit-12 ta' Awissu, il-Papa reġa' qies mill-ġdid il-fehma tiegħu, u ħareġ degriet ieħor. Fih qal li, l-Istampa f'Malta, kellha titħaddem li tkun taqbel ma' dak li jgħidu l-Bolla ta' Piju IV u d-degrieti tal-Konċilju ta' Trentu, u li fil-kotba li jiġu stampati, jitniżżlu l-ismijiet ta' l-Isqof, ta' l-Inkwiżitur, u, wara dawn, tal-Viċi Kanċellier, jew ta' dak li jkun maħtur mill-Gran Mastru.

L-għamla ta' dan id-degriet ma għoġbitu xejn lil Pintu. Dak li kellhom jitħarsu l-Bolla ta' Piju IV u d-degrieti tal-Konċilju ta' Trentu, ma jaqbel xejn li xejn ma' dak li qata' l-Papa, meta dan amar ukoll biex il-Viċi Kanċellier iniżżel l-"Imprimatur" tiegħu flimkien ma' tat-tnejn l-oħra. Għaliex, jekk jitħaddmu huma, taqa' malajr is-setgħa ġdida li l-Papa ta lill-Ordni, billi dawk igħidu li, l-"Imprimatur" fil-kotba stampati, irid isir mill-Isqof u mill-Inkwiżitur biss, u b'hekk il-Muħtar tal-Gran Mastru kien jibqa' minn barra.

Bħalma rajna, billi d-degriet tat-12 ta' Awissu, 1746, aktarx ifixkel lilu nnifsu fit-tħaddim tiegħu, għax, waqt li minn banda

jsemmi ħaġa li għandha ssir, min-naħa l-oħra ma tistax titwettaq u sseħħ, safa' ħafna ta' taħwid u taħbil il-moħħ. Fuq hekk, l-Ambaxxatur ta' l-Ordni, reġa' beda l-ħidma tiegħu f'Ruma, biex jaqla' degriet ieħor li, għallanqas, ifisser aktar sewwa, u bla tlaqliq xejn, dik is-setgħa li l-Papa ta.

Fl-aħħar, wara ħafna taħbit u tiġbid ieħor, is-Sagra Kongregazzjoni tas-Santu Uffizzju ħarġet, fl-24 ta' Novembru, 1746, il-wisq mistenni u mixtieq degriet li bih il-Gran Mastru seta' jwaqqaf l-Istampa f'Malta, bla ebda nuqqas ta' ġieh lill-Ordni, iżda f'dik il-għamla biss ta' kif kien talab u xtaq hu.

Fit-22 ta' Frar, 1747, l-Assessur tas-Santu Uffizzju, bi ftehim mal-Papa, bagħat kopja tiegħu lill-Balliju de Tencin, fil-waqt ukoll li għarrfu, li, l-għada (23 ta' Frar), kellu jressqu quddiem il-Papa, biex dan jgħaddih, kif hekk sar.

*Wara li l-imsemmi degriet twettaq mill-Papa, l-Ambaxxatur de Tencin, fit-28 ta' Frar, 1747, kiteb lill-Gran Mastru Pintu, fejn għarrfu, li jinsab ħieni u ferħan li jibagħtlu l-mixtieq degriet dwar l-Istampa f'Malta. Dan juri sewwa, bi kliem li jiftiehem tajjeb u meqjus, kif għandu jsir u jitħaddem l-"Imprimatur", billi jneħħi kull tħassib li jista' jiġi mfisser xort'oħra, kemm-il darba, maż-żmien, jinqalgħu xi rjus iebsa li jfittxu biex iqanqlu mill-ġdid xi tilwim dwaru. Terġa', il-ħruġ tad-degriet tat-12 ta' Awissu, 1746, sewa ta' ġid, billi għen ħafna biex il-biċċa rnexxiet ward u żahar. Tassew li dan hu mfixkel ħafna fit-tiswir tiegħu; iżda, l-fehma tal-Papa minn dejjem kienet li jqim u jqiegħed lil kulħadd f'keffa waħda, f'dak li huwa mkien u għamla dwar l-"Imprimatur". Għalhekk, issa, mhux ta' min iħabbel rasu aktar fuqu, billi d-degriet il-ġdid li ħareġ l-aħħar jitkellem sewwa u bid-dieher, li, taħt l-"Imprimatur", kellhom jagħmlu isimhom l-Isqof, l-Inkwiżitur u l-Muħtar tal-Gran Mastru, wieħed ma' ġenb l-ieħor, kemm-il darba l-folja tal-ktieb tkun tesagħhom hekk it-tlieta flimkien. Inkella, meta din tkun dejqa, li ma jistgħux joqogħdu kif semmejna, jitniżżlu wieħed taħt l-ieħor.

De Tencin jissokta jgħid li ma kitebx lill-Gran Mastru Pintu, qabel ma spiċċa kollox, biex jeħilsu minn ħafna tħassib, dwejjaq u hemm, meta dan kien jagħraf bit-tmerijiet li bdew ifittxu jqanqlu sakemm waslu fi tmiem il-ftehim. Terġa', ix-xogħol li sar min-naħa ta' Ruma, barra milli dejjem ġibed fit-

tul, baqa' sejjer ukoll b'ħafna taqtigħ il-qalb, la 'l hemm u anqas 'l hawn, sa l-aħħar waqt u ħin. U għalkemm De Tencin kien miftiehem u kollox ma' l-Assessur tas-Santu Ufizzju, dwar din il-biċċa, ħass li kien dmir tiegħu li jerġa' wkoll ifakkru mill-ġdid u jsus warajh f'lejlet il-jum li dan kellu jmur, bl-imsemmi degriet, għand il-Papa, biex dan jgħaddih.

Bit-tagħrif li tagħti l-ittra ta' De Tencin, wieħed jista' wkoll jikseb xaqq dawl u jieħu xi ħjiel, għalkemm mill-aktar ċkejken, dwar il-ħidma li saret f'Ruma minn dan l-Ambaxxatur bl-amar ta' l-Ordni.

Fit-3 ta' Ġunju, 1747, il-Kardinal Ruffo, b'amar tal-Papa, bagħat kopja tad-degriet tal-24 ta' Novembru, 1746, lill-Inkwiżitur ta' Malta, biex kemm hu, kemm ukoll dawk l-oħrajn li jilħqu warajh, jagħarfu jimxu, dwar kif kellu jsir l-"Imprimatur" fit-tħaddim ta' l-Istampa fi Gżiritna.

Ma għandniex xi ngħidu, id-degriet tal-Papa għoġbu ħafna lil Pintu, għax bih ra lill-Ordni tiegħu jaqta' waħda mill-akbar xewqat li fih qatt nibtu u tnisslu; iżda ma niżillux għasel għal kollox, minħabba l-għamla ta' kif ried jidher l-"Imprimatur" fil-kotba stampati. Għax dik li l-Viċi Kanċellier ta' l-Ordni kellu jniżżel ismu l-aħħar wieħed, taħt dak ta' l-Isqof u ta' l-Inkwiżitur, meta l-folja tal-ktieb ma tkunx ta' wisa' biżżejjed, li jistgħu jidħlu u joqogħdu t-tlieta flimkien, ma' ġenb xulxin, Pintu ħassha ftit u xejn qarsa. Fuq hekk, biex isewwi u jdewwi din il-ħaġa, il-Gran Mastru ħaddem dehnu ħafna ħalli jara lill-Ordni ħiereġ ħieles ukoll minn dan l-aħħar twegħir li kien fadal, u b'hekk ma jidhirx b'anqas mill-oħrajn f'għajnejn in-nies.

Minn ittra li l-Gran Mastru kiteb, fl-10 ta' Ġunju, 1747, lill-Balliju De Tencin, Ambaxxatur ta' l-Ordni f'Ruma, nieħdu, li Pintu tkellem ma' l-Inkwiżitur, dwar l-Istampa f'Malta, waqt li wkoll urieh l-aħħar degriet li ħareġ il-Papa fuq kif kellu jitħaddem l-"Imprimatur" fi Gżiritna. L-Ingiżitur wieġbu li kellu jikteb lis-Sagra Kongregazzjoni tas-Santu Uffizzju, għax, milli jidher, kien għad ma wasallu ebda tagħrif għal din il-ħaġa. B'danakollu, Pintu tkellem ma' l-Isqof u ma' l-Inkwiżitur, dwar il-biċċa taċ-ċensuri, u magħhom wasal fi ftehim, billi dawn tawh il-kelma tagħhom, biex l-ismijiet ta' l-Isqof, ta' l-Inkwiżitur u tal-Viċi Kanċellier jitniżżlu bi kliem imqassar, ħalli b'hekk ikunu

jistgħu jidħlu dejjem, f'linja waħda, it-tlieta flimkien (1). U b'dan il-ftehim, fl-aħħar feġġet dik l-qawsalla tal-paċi li temmet it-tilwima nkejjuża dwar l-"Imprimatur" — silta, li, bħalma rajna, kienet ilha sejra 'l fuq minn mitt sena bejn l-Ordni u Ruma.

---

(1) Ark. ta' l-Ordni, vol. 1505.

(Jissokta)